

VILD NATUR
HVOR DU BOR

GØR NOGET VILDT

– MED BØRNENE

VORES NATUR

INDHOLD:

FORORD	5
ALMINDELIG BLÅFUGL	6
BÆNKEBIDER	8
FLAGERMUS	10
GÆRDESMUTTE	12
HUMLEBI	14
MARIEHØNE	16
MARKGRÆSHOPPE	18
MOSAIKGULDSMED	20
PINDSVIN	22
SKRUBTUDSE	24
OM VORES NATUR	26
OM ORGANISATIONERNE BAG	28

UDGIVET AF: VILD NATUR HVOR DU BOR en del af VORES NATUR

REDAKTION: KFUM Spejderne

TEKST: Elisa Rasmine Simony

LAY OUT OG ILLUSTRATION: Ida Kallehave

FORSIDE: Allan Trolle

TRYK: Narayana Press

OPLAG: 10.000 eks.

FOTO: KATRINE TURNER

FORORD

I den danske natur er biodiversiteten faldende. Det skyldes blandt andet, at den vilde natur har for lidt plads. Sammen kan vi gøre en forskel for vores vilde natur, hvor vi bor. Vi skal gøre noget aktivt for derefter at slå benene op og nyde synet af naturen, som passer sig selv og står i sin reneste og krogede form. Kort sagt, vi skal give plads til vores vilde naboer.

Her i hæftet er der inspiration til, hvordan du kan bidrage til mere liv i den vilde natur, hvor du bor. Gennem leg, læring og aktive tiltag kan du hjælpe dine vilde naboer til mad og boliger. Sammen sætter vi lup over de små insekter i haven, så vi lærer dem at kende og får et indblik i deres vilde, vidunderlige verden. I fællesskab

skal vi rykke Danmark til at være mere vild og grøn. Alle har forskellige forudsætninger for at bidrage til mere vildskab, men selv de små tiltag gør en forskel. Lad urtepotter foran hoveddøren stå vilde og farverige, lad altankassen pryde vild og naturlig, lad gårdhaven være hjem for vilde venner, og lad plænen stå smuk og ukontrolleret.

Vi skal sammen stoppe vores trang til at rydde op, plante græs og lægge fliser. I stedet skal vi nyde den vilde natur, opleve den og lege med den, og vi skal hjælpe den lidt på vej ved at give den plads til at udfolde sig. Sammen skal vi have røde kinder og lytte til fuglene synge og hjælpe biodiversiteten helt derind, hvor vi bor.

Lad os gøre noget vildt.

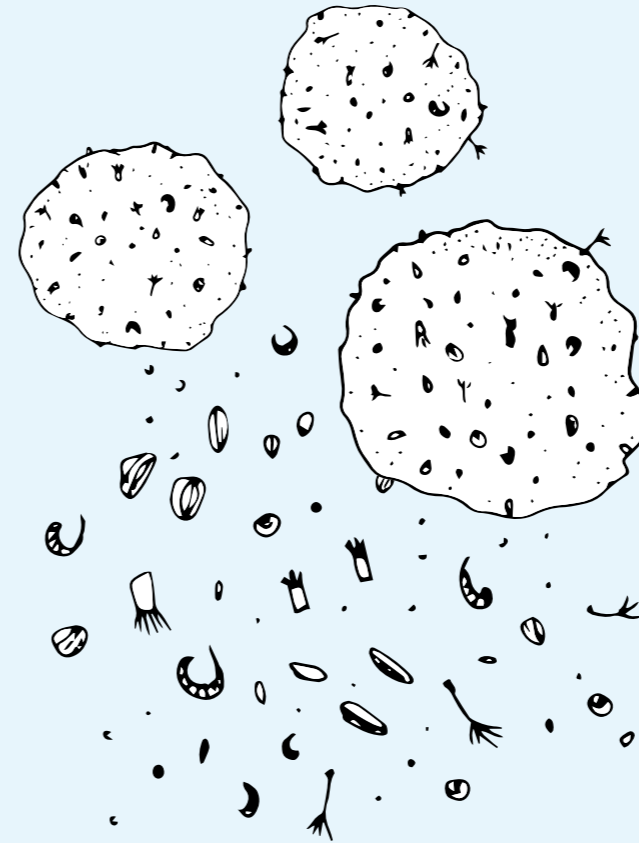
ALMINDELIG BLÅFUGL

Den almindelige blåfugl er en meget smuk og skinnende blå sommerfugl, som pryder den danske natur. Hannen gør sig selv synlig med sin prangende blå farve, mens hunnen varierer mellem at være ensfarvet brun, og brun med en lettere blå bestøvning. Yderligere har hun små orange pletter langs vinge-kanten. Blåfugle er en iøjefaldende gruppe af sommerfugle med i alt 14 arter i Danmark, hvoraf rigtig mange er meget sjældne, fordi de mangler de rigtige levesteder og særligt de rigtige larveplanter.

Lav et smukt og vildt bed med masser nektar til dine vilde naboer. Ærteblomster (f.eks. med kællingetand, rødkløver eller gul) er gode blomster at plante til din almindelige blåfugl. Lad det forblive vildt, når vinteren igen kommer, så dine sommerfugles larver og pupper har et sted at overvintre.

Medmindre en sommerfugl kæmper for at slippe fri, kommer den aldrig til at flyve (John Gray 1918).

FOTO: MORTEN DD HANSEN

Vidste du at:

Rødkløveren er Danmarks først ud-nævnte nationalblomst. Den blev ud-nævnt som nationalblomst i 1936, hvilket derefter blev glemt igen. Nu konkurrerer den med bl.a. margueritten og mælkebøtten om pladsen som Danmarks usagte nationalblomst. Måske den har sommerfugle i maven mens den kæmper om titlen?

LAV FRØBOMBER

Den almindelige blåfugl lever af pollen og nektar, så det er godt for din vilde nabo, hvis du sørger for vilde blomster. Da den vilde natur har bedst af vilde planter, så det er en god idé at gå ud og samle frø i naturen. Lav frøbomberne til din have, eller som gave til din bedstemor eller venner.

INGREDIENSER TIL 6 STK. FRØBOMBER:

- 4 skefulde rød ler-pulver
- 5 skefulde muld- eller kompostjord
- 1-1½ skefuld blomsterfrø fra hjemmehørende og insekt-venlige arter (jo større frø, des færre frø er der brug for, og jo mindre frø, jo flere er der brug for).
- En sjat vand

FREM GANGSMÅDE:

1. Bland lerpulver, jord og frø i en skål.
2. Tilsæt vand lidt efter lidt, indtil massen kan samles og hverken er for klistret eller tør.
3. Del massen i 6 lige store klumper og tril 6 små frøbomber.
4. Læg dem til tørre på et viskestykke, eller i en æggebakke. Tør frøbomberne i mindst 24 timer. Ved at tørre frøbomberne forbliver frøene i dvale.
5. Tage dine frøbomber med ud, eller giv dem til en du holder af (evt. dekorér en æggebakke og kom dem i).
6. Affyr dine frøbomber!

Køber du frø, er det vigtigt ikke at smide frøbomberne i naturen, da haveplanterne kan udkonkurrere de vilde planter.

BÆNKEBIDER

Bænkebidere er små grå krebsdyr, der lever i skovbunden og i haver. Den har i tidernes morgen forladt vandet og er blevet til et landdyr, men den er stadig afhængig af, at der er fugtigt, hvor den bor. Kigger du i den vilde naturbund under sten, døde grene og blade, kan du finde bænkebidere og mange andre små dyr.

Bænkebiderne er meget vigtige for nedbrydningen af de døde plantedele. De spiser bladene, som falder og deler på den måde bladene op i bittesmå stykker, som svampe og bakterier kan vokse på. De næringsstoffer, som bladene indeholder, bliver frigjort og holder jordbunden sund.

FOTO: LARS BRØNDUM

LEDDYRS LEG:

Gå ud og find en bænkebider under sten eller træ. Bænkebideren er et leddyr, så studér hvordan bænkebideren bevæger sig med sin rustning. Den kravler op og ned og rundt omkring. Kan du kravle ligesom den?

Prøv at bygge en forhindringsbane i stuen eller haven:

- Find forhindringer i forskellige størrelser og byg en bane.
- Tag tre lige store plader pap og bind dem på ryggen, så du har en rustning.
- Gå til start, sæt dig på alle fire og kravl dig igennem banen.

Det er muligt at bygge videre på legen ved at sætte mere udfordrende forhindringer på banen, tage tid på turen og måske endda udfordre synssansen og gøre det i mørke, hvor vores små venner også lever.

Skab hjem til bænkebideren ved at lave krat, kvas, bunker med blade, kviste og haveaffald – disse kan sagtens arrangeres kunstnerisk. Det er en god idé at sørge for, at bunkerne ikke er placeret i direkte sol. Generelt er det vigtigt med fugtige og skyggefulde områder, for at gøre plads til de vilde naboer.

Rock din
bænkebider-
dragt af plader og
panser
til sangen
"Bænkebider
blues"

Vidste du at:

Ligesom eksempelvis græshoppen er bænkebideren iklædt et ydre skelet. For at vokse kryber bænkebideren ud af sit eget skelet, som efterlades som tomme skaller.

Når bænkebideren skal formere sig, så bærer hunnen æggene rundt på maven. Når æggene klækkes, sidder de små unger på undersiden af hunnen, som på den måde transporterer dem rundt.

FOTO: LARS BRØNDUM

FLAGERMUS

Der findes ca. 17 arter af flagermus i Danmark. Flagermusen er et fascinerende nataktivt pattedyr, som bl.a. æder myg. Den kan spise op til 1.000 insekter på én nat. En myte om flagermusen går på, at flagermusen er blind, men det passer ikke. De enkelte flagermusearter har meget forskellige syn.

Flagermusen jager med lyd, men mennesket kan ikke høre det. Kun skimmelflagermusens skrig kan høres af mennesker. Den udsender en lyd, som bliver kastet tilbage, hvis den rammer en genstand. På den måde kan flagermusen finde rundt og fange sin føde uden at flyve ind i noget i mørket. For at drikke vand flyver flagermusen helt tæt på vandoverfladen, åbner munden og tager en mundfuld i fuld fart.

Vær længe oppe og se hvordan flagermusen jager: Hvis man hører eller ser flagermus i haven, kan man stille sig ud et åbent sted og stå helt stille lidt. Når man har stået der lidt, kan man tage en lille bordtennisbold eller nød (evt. en lille sten, men pas på når den kommer ned igen, det gør ondt at få i hovedet), og kaste 3-5m lige op i luften. Hvis flagermusen opdager genstanden, vil den skynde sig at dykke efter 'fangsten', og man kan virkelig se, hvor hurtige og adrætte luftakrobater de er!

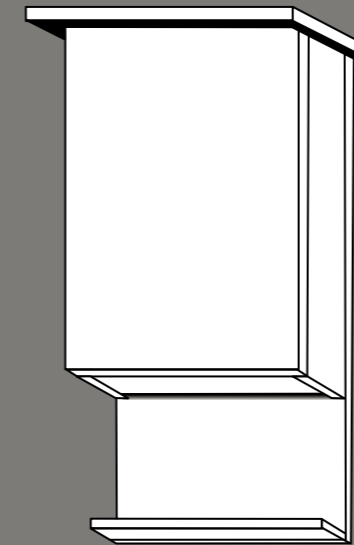
LYT TIL FLAGERMUSEN:

En flagermus jager ved hjælp af ekkoer fra ultralydsskrig. Hvis man har et apparat, der kan måle lydbølger (hertz), er det muligt at "høre" flagermusen. Det er også muligt at hente apps ned på telefonen, som kan måle hertz.

Et flagermusskrig starter ved en høj frekvens, hvilket falder i løbet af skriget. Når man skal artsbestemme flagermus, så benytter man sig oftest af den frekvens, hvor der er størst energi i skriget.

LYTTEFREKVENSER:

- Brunflagermus 20 kHz
- Skimmelflagermus 25 kHz
- Sydflagermus 25 kHz (25 - 32 kHz)
- Nordflagermus 30 kHz
- Vandflagermus 44 kHz
- Troldflagermus 40 kHz
- Pipistrel-flagermus 45 kHz
- Dværgflagermus 55 kHz
- Bredøret flagermus 35 kHz
- Brandts/Skægflagermus 45 kHz

Tiltræk flagermus ved at lade gamle træer med hulrum og huller blive stående, og sæt flagermus-kasser op i haven til sommer sovested. Kassen skal være mindst 30 cm høj, mindst 10 cm dyb og 20 cm bred. Lav siderne, forsiden og bunden af vandfast krydsfiner. Bagsiden og taget skal laves af ru brædder, så flagermusen kan holde fast. Det er en god idé at bruge tagpap, så det holder regnen ude. Indflyvningshullet er i bunden. Det må ikke være mere end 2 cm bredt, da det på den måde kan holde småfugle ude. Når du har sømmet kassen sammen, så husk at sikre, at der ikke er nogle sømender synlige. Sæt låget fast med hængsler, så det er nemt at komme ind og gøre kassen rent.

GÆRDESMUTTE

Gærdesmutteren er Danmarks næstmindste fugl. Den er lille og rund med en karakteristisk strittende hale og ligner et lille blad, der hvirvler rundt. Det er den danske fugl, der har den kraftigste sangstemme i forhold til sin størrelse.

Da gærdesmutteren er så lille, kan den komme til, hvor de større fugle ikke kan være. Hvilket gør, at den kan konkurrere med de store. For at gærdesmutteren kan gemme sig i haven, så skal der være noget tæt krat og også gerne vand i nærheden. Det tiltrækker også insekter, som er gærdesmutterens føde.

FOTO: MORTEN DD HANSEN

LAV ET LYDKORT

Selvom gærdesmutteren råber højt med sin stærke stemme, så er den langt fra alene om at skabe lyde. Gå en tur ud i naturen og find et godt sted at lytte. Opdag hvor mange forskellige lyde, der fylder i lyd-billedet.

Find papir og blyant frem og marker dig selv med et kryds midt på arket. Luk herefter øjnene og lyt til verden omkring dig. Find en specifik lyd og lyt grundigt. Vurdér hvor langt væk lyden er, og hvilken retning den kommer fra, og tegn den (fugl, fly, myg, osv.) ind på kortet. Eventuelt beskriv lyden på et notespapir (hvor stor er lyden? Hvordan lyder den?). Sid stille og lyt i minimum 15 minutter, gerne længere, for at opdage de små lyde i naturen. Sidder I flere ude i den vilde natur og lytter, så sammenlign kortene I har tegnet, om det stemmer overens ift. hvor lyden kom fra. Husk på at I har siddet forskellige steder. Snak om beskrivelserne af lydene.

Lav samme øvelse med fuglelyd. Tegn de forskellige fugle ind på kortet. Hver arts sang er unik, så man kan

kende dem på lyden. Her er lidt eksempler, men find selv flere:

- Musvitten: Der er forskellige beskrivelser af sangen som for eksempel "musvit, musvit, musvit" og "titify-titify-titify".
- Solsortens sang lyder lidt som en jodlen af bløde fløjtetoner. Når hannen synger, placerer han sig højt oppe. På den måde kan lyden høres langt omkring.
- Gulspurven tæller til syv. Det lyder som: En-to-tre-fir'-fem-seks-syyyv. Dog synger gulspurven med dialekt, så nogle tæller f.eks. til otte.
- Gøgen er en trækfugl, der yngler i Danmark. Den har en let genkendelige sang, som lyder som et kuk-kuk kuk-kuk, og kan kun høres indtil Sankt Hans aften.
- Gærdesmutteren har en kraftig stemme og dens sang består af triller og klare fløjtetoner. Dens lyd kan beskrives som en pind, der bliver trukket hen over et metalgitter.

Hvis du er i tvivl, så brug appen "DOFs fuglebog".

Tiltræk gærdesmutteren

Lav et krat bestående af småtræer og buske, der vokser sammen. Det kunne fx være pil, mirabel, hvidtjørn, tørst, ribs, solbær, kirsebær og hyld. Dem kan man selv dyrke fra frø eller finde selvsået rundt omkring. Hvis du har et gammelt træ i haven eller på fællesområdet, så pas rigtig godt på det. Det er hjemsted for den føde, som din gærdesmutte skal bruge.

HUMLEBI

I Danmark har vi ca. 29 forskellige humlebi-arter. De lever i kolonier og behøver masser af mad og gode redesteder. For nogle arter er rederne over jorden, for andre arter er rederne under jorden. Fælles for arterne er, at de er gode bestøvere og er en gave for din have.

Du har måske hørt historien om, at humlebien teoretisk set ikke kan flyve, men den ved det bare ikke. Det er en røverhistorie. Humlebien kan dreje og vinkle sine fire vinger, så de bærer den mere effektivt – ligesom en helikopters rotorblade. Hvad, der er sandt, er, at humlebien er en følsom lille en. Hvis man driller den, mens den er ude og finde føde, så vil den bare gerne hjem! Pas godt på din humlebi og gør haven til et lækkert sted for den at være.

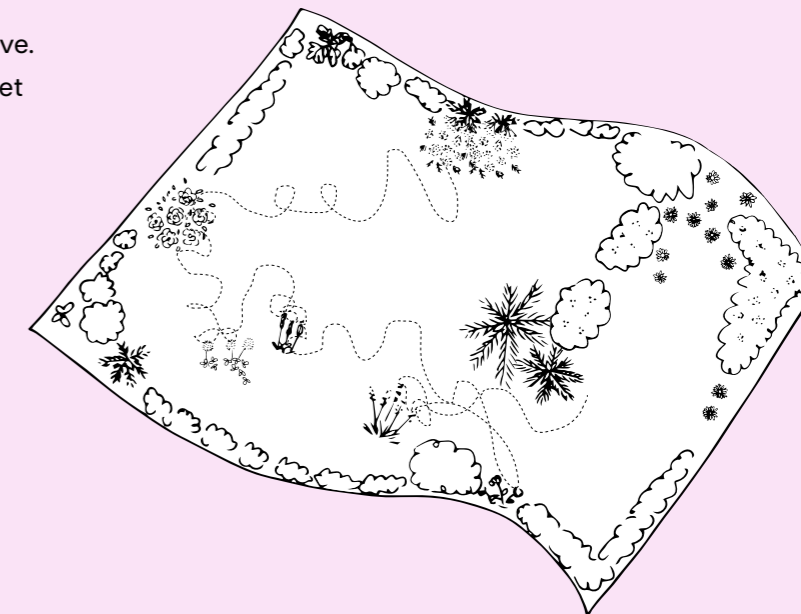
FOTO: LARS BRØNDUM

EN NY VERDEN:

Humlebien summer lystigt derudaf. Ned i græsset, op i blomsten og rundt omkring. Find en humlebi i din have og studér hvordan den flyver, hvor den flyver hen, og få et nyt perspektiv på haven og humlebien. Lav et kort af haven fra humlebiens perspektiv, hvordan ser den verden? Tegn dens rute på kortet og sæt kryds ved dens hjem – hvor bor din vilde nabo?

FØLG HUMLEBIEN RUNDT I HAVEN OG SE DEN ARBEJDE:

1. Find papir og blyant.
2. Sæt dig et roligt sted og tegn din have.
3. Tegn humlebiens færden ind på kortet

Lav sikre levesteder til din humlebi

Sørg for at rodebunker af visne blade får lov at ligge, lad gamle fuglekasser hænge, eller lav stenbunker. En måde at bygge et redested for den jordboende humlebi er at grave et lille hul i jorden og sætte en urtepotte af ler med tørt græs i omvendt ovenpå. For at sikre føde til din nuttede ven, så skal du plante dit bed til med planter, som besidder meget nektar og pollen, f.eks. ærteblomster, fingerbøl, hjortetrøst, lærkespore, krokus, vedbend (det giver også mad til sommerfugle).

MARIEHØNE

Der er ca. 50 forskellige arter af mariehøns i Danmark. Deres flotte farver og smukke prikker gør dem elskede blandt børn. Men det fortæller også glubske fugle og andre fjender, at mariehøns er lidt giftige og smager dårligt.

Mange mariehøns er rovdyr og kan som ene marolle fortære hele kolonier af bladlus. Finder du bladlus i haven, så se om der er en lille koksgrå larve, nogle gange med orange pletter – det er mariehønsens larve. Andre slags mariehøns spiser vilde planter, græs eller pollen, og nogle er svampeædere. Derfor er det godt at have en masse forskellige nicher i haven til alle de forskellige slags mariehøns og deres fødekilder.

År med særligt mange mariehøns kommer af en mild vinter og en lang sommer året før, fordi det giver en helt masse føde for dem.

Tiltræk mariehønen

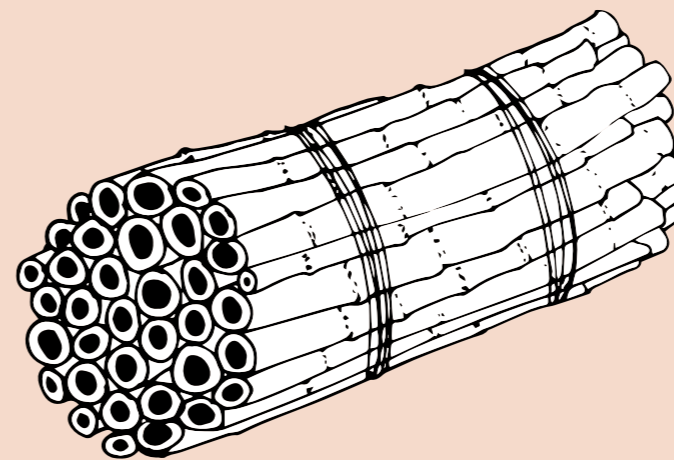
For at gøre plads til mariehønen, skal du bandlyse al gift. Derudover er træer (gerne gamle) med sprækket bark, brændestakke, stengærder gode at have, så mariehønen har et sted at overvintre.

FOTO: MORTEN DD HANSEN

**”Marie,
Marie, Marolle.
Flyv op til Vorherre og
bed om godt vejr.”**

Ifølge Folkemindesamlingen stammer sagnet om mariehønen, der flyver op til Vorherre for at bede om godt vejr, tilbage fra omkring år 1820 og har tilknytning til Jomfru Maria.

LAV EN INSEKTHYTTE TIL DIN MARIEHØNE

Mariehøns har brug for et sted at overvintre. Du kan derfor gøre din have attraktiv for vejrbudbringeren ved at lave den en insekthytte. Byd dine vilde naboer velkommen. Insekthytten er en nem måde at skabe gode gemmesteder for forskellige smådyr. Lav gerne flere og fordel dem rundt omkring i den vilde natur, hvor du bor.

MATERIALER TIL DIN INSEKTHYTTE:

- Tynde grene og/eller bambuspinde.
- Snor til at binde dem sammen.
- Sådan gør du:
- Find et bundt tynde grene eller bambuspinde og giv dem en længde på ca. 15-20 cm.
- Bind grenene sammen med et stykke snor på midten eller et i hver ende af insekthytten.
- Læg insekthytterne på jorden, eller hæng dem op forskellige steder.

Insekter søger forskellige bosteder. Ønsker du at gøre det attraktivt for flere forskellige arter, skal du derfor opgradere til insekthoteller. Her skal du bruge en ramme, hvori der skal opbygges værelser af forskellige materiale. Det kunne for eksempel være: Løv- eller nåletræ i forskellige størrelser, hør/halm, tagrør/siv, bark, kogler, mos, grene og kviste, bambus, gamle mursten med huller, skifferstykker, gamle drænrør i sten, rørstumper i metal eller plast, urtepotter i ler elleruld.

MARKGRÆSHOPPE

Der er ca. 20 arter af markgræshopper. Hannerne har en meget fin kaldesang, der kan høres i det lange græs på en varm sommerdag. Sangen, som den frembringer ved at gnide sine bagben mod vingerne, er karakteristisk for den specifikke art. Markgræshoppen søger ly fra dens mange fjender ved at sidde helt stille i det høje græs. Hvis det ikke virker, kan den springe langt ved hjælp af sine kraftige bagben og svæve væk ved hjælp af sine vinger.

FØDEKÆDEN

Græshoppen skal være hurtig på benene, når den er ude og spise, ellers bliver den selv til frokost. Leg gulspurven efter græshoppen og find ud af hvordan fødekæden fungerer. Legen kræver et større areal.

- Del deltagerne ind i hold af 9 græshopper, 4 gulspurve og 2 spurvehøge (eller i lignende forhold, juster på maden, så den passer, lad tiden blive som den er).
- Fordel græshoppens mad (papirstykker) ud over den ønskede bane. Hver græshoppe skal have en mave (en pose på maven).
- Klar til start: Græshopperne starter med at spise. De samler papirstykker i deres poser, men når der er gået 30 sekunder, slippes gulspurvene løs. Græshopperne fortsætter med at spise, men er udsat for at gulspurvene spiser dem. Det sker ved, at gulspurvene happer græshoppens mave (pose). Bliver græshoppen spist, er vedkommende ude af legen.
- Når der er gået 30 sekunder, så starter spurvehøgene med at jage gulspurven. Bliver en gulspurv fanget af en spurvehøg, så er gulspurven ude af legen og må aflevere maverne (poserne). Dette varer igen højst 30 sekunder.

Se nærmere på fødekæden og dens energibehov. (Det naturlige forhold ville være 50 græshopper til 5 gulspurve til 1 spurvehøg). Spurvehøgene skal have fanget minimum 1 gulspurv for at have fået føde nok, ellers dør de af sult. Hver gulspurv skal have spist mindst 3 græshopper, ellers dør de af sult. Græshoppema-

verne skal indeholde mindst 30 papirlapper for, at de ikke dør af sult (hold papirerne adskilt).

MERE AT SNAKKE OM:

Græshoppernes maveindhold: De farvede papirstykker repræsenterer græshoppemad med sprøjtegift på. Græshopper må kun have 25% farvede papirstykker, hvis de skal overleve. Gulspurve kan tåle, at 50% af indholdet i de stjalne maver (poser) er forgiftet/farvet, inden de dør. Spurvehøgene kan godt overleve giften, men er 50% af deres græshoppemaver forgiftet, så kan de ikke få unger.

MATERIALER:

Ca. 300 hvide stykker og 100 farvede stykker, poser til græshopper, ur til tidtagning.

Tiltræk markgræshoppen ved at sørge for, at der vokser langt græs i fuld sol. Tænk over, hvor stor en tætklippet plæne du egentlig har brug for. Det lange græs giver ly og læ til en masse insekter, som ikke kan finde plads på den korte græsplæne, og insekterne er jo fødegrundlaget for mange andre dyr som eksempelvis gærdesmutteren og skrubtudsen. Livet i jorden har ikke ret godt af gødning, og det har de mest trængte planter i dansk natur heller ikke.

MOSAIKGULDSMED

Mosaikguldsmiden er utrolig smuk og et af de største insekter, vi har i Danmark. Den er havens eget jagerfly, og den kan flyve med over 25 km/t. Guldsmiden har nogle af de største øjne i insektverdenen.

Den jager med synet og griber byttedyrene i luften med benene og spiser dem, mens den flyver videre. Nogle gange kan man høre, at det knaser, når den kommer flyvende, fordi den er i gang med at spise sit bytte.

FOTO: LARS BRØNDUM

Tiltræk mosaikguldsmiden

Lav en havedam, som guldsmiden kan bruge til sine larver. Guldsmiden indfinder sig hurtigt i og omkring en ny havedam, hvori larverne lever i helt op til tre år. Som udsigtsposter skal guldsmiden bruge krat, grene eller/og stubbe, hvorfra den holder øje med byttedyr.

HURTIG SOM EN GULDSMED

Mosaikguldsmiden er en hurtig flyver. Gå ud i den vilde natur og observer, hvordan den flyver. Den flyver nærmest i zig zag. Prøv at løbe som den flyver.

Mosaikguldsmiden kan flyve med 25 km/t – hvor hurtigt kan du løbe?

Tag tid på, hvor hurtigt du kan løbe 20 meter? Hvis du kan løbe det på under 2,8 sekunder, er du lige så hurtig som guldsmiden.

Det er ikke nemt at følge med guldsmiden. Skriv tiden ned fra din første løbetur og se, om du kan blive hurtigere med øvelse.

Nymfen prutter en jetstrøm

Guldsmiden udklækkes ikke som guldsmid, men begynder sit liv som en lille nymfe, der lever i vandet. Hvis den skal bevæge sig hurtigt, kan den suge vand ind i tarmen og prutte en jetstrøm ud ad baggen, som så skyder den hurtigt frem. Også de små nymfer er dygtige rovdyr, der ligger på lur i vandet, inden de skyder frem og fanger byttet. De fanger deres bytte ved at skyde deres underkæbe, som er specielt formet som en gribetang, frem og snuppe byttet.

FOTO: ALBERT STEEN-HANSEN

PINDSVIN

Pindsvin er et lille pattedyr, som er både sød og hyggelig at have i haven. Det er nemt at høre, når det maser sig rundt. Der kan godt leve flere pindsvin i én have.

Pindsvin foretrækker forskellige insekter som græshopper, tusindben og biller, men er også glad for snegle. Det er vigtigt for pindsvinet, at der er

adgang til drikkevand i nærheden af, hvor det bor.

Da det lever i krat og åbent land, kan villahaven sagtens tiltrække pindsvinet. Dog kun hvis der ikke er ryddet, da det skal have steder at gemme sig og steder at bygge sin rede. I vinterhalvåret går det i hi, og sover helt frem til omkring april-maj måned.

SE HVOR MANGE SNEGLE DU HAR I HAVEN TIL PINDSVINET

Find snegle i haven og marker dem med sprittusch i en synlig farve og sæt dem tilbage ud igen. Vent så en dag eller to, og gå så ud og fang et nyt hold ind. Hvor mange af dem har sprittusch mærket?

Antallet af snegle i hele haven kan så udregnes således: $N = (R \cdot n) / r$ Hvor N er det samlede antal i haven, R er antallet af mærkede dyr fra første dag, n beskriver antallet af genfangede dyr der ikke har et mærke, og r beskriver antallet af genfangede dyr med mærke.

Hvad skal du (ikke) gøre:

- Pindsvin flytter hjemmefra, når de er seks uger gamle, så selvom din vilde nabo ikke vejer mere end 200-250 g, kan den godt klare sig. Lad du den bare snøfte rundt og hygge sig – også selvom den er lille.
- Pindsvin kan IKKE tåle mælk, det giver dem diarré - giv dem vand i stedet.
- Pindsvin er glade for at gemme sig i grenbunker, så flyt Sankthansbålet inden du tænder det – det redder liv.

Lav kvasbunker til dit pindsvin, der ligger i ly og læ under krat og buske. Saml grene, blade og kviste og lav en stak. Det skal være en god stor bunke, så der ikke kommer vand ned til pindsvinets hjem. Det er også en god idé at lave vilde hjørner, som er fugtige og skyggefulde med visne blade og kviste. Det tiltrækker insekter og smådyr, og fungerer som et foderbræt for dit pindsvin. Når man har gjort plads til det vilde hjørne, så er det bedste at lade naturen passe sig selv. De vilde naboer skal nok passe den del af naturen. Hvis man har en havedam, skal man sørge for, at pindsvinet kan komme op, hvis det falder i vandet.

FOTO: ALBERT STEEN-HANSEN

SKRUBTUDSE

Måske er skrubtudsen med de smukke, gyldne øjne egentlig en prins i haven? Du kan kende tudsen på dens vortede hud og på, at den kravler. Den store skrubtudse er en stedfast ven i haven. Den kan bo hos dig i mange år, for den kan nemlig blive helt op til 20 år gammel.

Når skrubtudsen skal yngle, kan den vandre flere kilometer til sit vante vandhul, hvor den lægger sine æg i en lang streng, som kan blive mellem 1-5 meter. Æggene kan kendes fra frøens æg, som ligger i klumper. Når skrubtudsen er færdig med at yngle, vender den hjem til sin faste bopæl.

Tiltræk skrubtudsen

Gør haven attraktiv for skrubtudsen ved at sørge for, at der er krat, kvas og skyggefulde, fugtige steder med masser af smådyr, som den kan spise. Gem alt haveaffald og læg det i et skyggefuldt hjørne. Der skal også være et vandhul inden for et par kilometer, hvor den kan yngle.

SKRUBTUDSEVANDRING

Se hvordan skrubtudsen vralter afsted med sine korte bagben, når den går dens lange vandring. Den skal ned og lægge æg ved søen. Hunnerne producerer mellem 1.200 og 6.800 æg! Kan du vralte hele vejen ned til "søen" med dine æg og tilbage igen – hvem kommer først?

1. Find 12 kartofler (eller hvor mange du synes) og 2 spande.
2. Stil spandene med lidt afstand i den ene ende. Del kartoflerne i to lige store bunker i den anden ende – Så er banen lavet.
3. Gå til start ved dine æg (kartoflerne) sammen med din modstander-skrubtudse, sæt hver en kartoffel mellem benene og vralt ned til søen (spanden), hvor du kan "droppe" dit æg i søen. Taber du dit æg på vejen eller rammer ved siden af spanden, må du tilbage til start og prøve igen.
4. 3, 2, 1 – VRALT!

Tavs jordbærvogter

I digtet "Legende" af Harald H. Lund bytter lærken sine ravlyse øjne med tudsens stemme. "... men nede paa Tuen sad Tudsens den stumme, og tænkte: "Ak, kære, hvor Lærker er Dumme.". Måske det er derfor, vi sjældent hører tudsen larme i naturen. Den sidder tavs tilbage med sine barnlige og store øjne og lytter til lydene omkring den. Den eftertænksomme tudse er af flere grunde god at have i haven.

Én af grundene er, at den lever af de myrer og snegle, som lever i bl.a. jordbærbedet. Hvis du skaber plads til skrubtudsen i haven, så laver du rum for en jordbærvogter. Alt efter skrubtudsens størrelse lever den derudover af bl.a. bladlus, snyltehvepse, tæger, edderkopper, løbebiller, bænkebidere og tusindben.

OM VORES NATUR OG "VILD NATUR HVOR DU BOR"

"Vild natur hvor du bor" er et af de fem fyrtårne under Vores Natur. Vores Natur er et partnerskab mellem Naturstyrelsen, Friluftsrådet, De Naturhistoriske Museer og DR, der har til formål at invitere alle danskere ud i naturen til aktiviteter og ture, der skal give viden om naturen, lyst til at gå på opdagelse i den og passe på den. Vores Natur bliver støttet af Nordea-fonden, AAGE V. JENSEN NATURFOND og 15. Juni Fonden med i alt 25 millioner kroner.

"Vild natur hvor du bor" vil gennem en landsdækkende indsats give alle interesserede danskere mulighed for selv at forbedre biodiversiteten på en let tilgængelig og engagerende måde og vil inspirere danskerne til at dele og lære om deres vilde bynatur.

Fonde:

Partnere:

OM ORGANISATIONERNE BAG

VILD NATUR HVOR DU BOR

KFUM-Spejderne

KFUM-Spejderne i Danmark har 29.000 medlemmer hvoraf de 21.000 er børn og unge under 17 år. Spejderideen går ud på at udvikle børn og unge til hele mennesker gennem et udviklende program og bl.a. Learning by doing som bærende pædagogisk princip. Naturen er omdrejningspunktet for spejdernes læring, hvorfor spejdere verden over også har det som en vigtig indsats at tage medansvar for at passe på naturen. **Læs mere på www.kfumspejderne.dk**

Dyrenes Beskyttelse

Dyrenes Beskyttelse er et fællesskab for mennesker og organisationer. Vi skaber netværk og indgår i netværk, og sammen arbejder vi lokalt, nationalt og internationalt for dyrevelfærd, biodiversitet og klima. I fællesskab stopper vi overgreb mod dyr og kæmper for et respektfuldt og bæredygtigt forhold mellem dyr, mennesker og natur. **Læs mere på www.dyrenesbeskyttelse.dk**

Landsforeningen Praktisk Økologi

Praktisk Økologi har i mere end 30 år samlet og delt viden om, hvordan man dyrker sin have økologisk og bæredygtigt uden brug af sprøjtegift og kunstgødning. Vi tror på, at glæden over jord under neglene og de hjemmedyrkede måltider fører til en grundlæggende forståelse af sammenhængen mellem jord, natur og menneske. Vi brænder for økologi, bæredygtighed og mere liv i haven. Alle kan være med. **Læs mere på www.oekologi.dk**

DOF BIRDLIFE:

Dansk Ornitologisk Forening/ BirdLife Danmarks formål er at fremme kendskabet til vilde fugle og interessen for naturbeskyttelse i hele verden, inkl. din altankasse eller baghave. Så fat kikkerten, slå benene op og nyd den vilde natur, der hurtigt finder vej hjem til dig, hvis bare du følger vores råd. **Læs mere på www.dof.dk**

